

MARY MONTAGU

La gran oblidada de la història de les vacunes

Rafael Andarias Estevan
Metge

Lady Mary Wortley Montagu és una de les nombroses dones oblidades de la història, no sols per la seua aportació al descobriment i a la propagació inicial de la vacuna, sinó també per altres vessants de la seua vida, entre els quals sobreixen les seues conviccions personals, que l'encimbellen com a dona avançada al seu temps i com a escriptora singular.

Abans d'abordar el tema a què fa referència el títol, hem de conèixer, fins i tot en línies generals, la seua fascinant biografia, tot tenint en compte que s'emmarca en les primeres dècades del segle XVIII, fa tres-cents anys.

Aproximació biogràfica

Va nàixer a Nottingham, l'any 1689, en el si d'una família aristocràtica. De jove es va aficionar a la lectura, especialment, la literatura de viatges, el gènere epistolar —molt popular a l'Europa d'aleshores—, el teatre i els clàssics llatins (dominava el llatí de tal forma que, fins i tot, va escometre la traducció de l'*Enquiridió d'Epictet*).

Els historiadors la descriuen com una dona menuda, atractiva i d'una gran vitalitat. Als 23 anys es va casar amb **Edward Wortley Montagu**, de formació semblant a la seua i destacat parlamentari. Però, des dels primers anys, el matrimoni va ser insatisfactori, segurament, pel fet que lord Montagu es mostrava més interessat en la seua carrera política que no en la vida conjugal i familiar. Una dona amb un altre caràcter s'hauria afonat, però Mary Montagu va prosseguir la marxa personal amb la seua irresistible personalitat. Fruit d'una activitat social intensa, va fer coneixença d'escriptors famosos del seu temps, amb molts dels quals va mantenir una relació epistolar cordial.

El 1716, quan el matrimoni travessava els pitjors moments, el marit va ser nomenat ambaixador a l'Imperi Otomà. Aquest inesperat esdeveniment va representar un revulsiu en la relació; i per a ella va suposar, a més, un gir en la seua vida, sobretot, pel que fa a l'inici del seu camí en el món de les lletres.

L'itinerari, tant per terra com fluvial —navegant pel Danubi— fins a aconseguir la destinació, que era Constantinoble, va ser per a ella una autèntica aventura, i hi va viure en primera persona les sensacions que els autors viatgers favorits plasmaven en els seus relats i que tant l'embadalien.

Una altra qualitat que la definia era la curiositat. Sempre li havien fascinat altres cultures, i de fet, en arribar a l'ambaixada, va voler conèixer els costums turcs i prompte va aprendre la seua llengua. Un dia, es va vestir amb abillament del país, vel i túnica fins als peus i va visitar harems; en una altra ocasió, es va disfressar d'home, en companyia d'una amiga princesa cristiana, per poder visitar Santa Sofia. Conten que, acostumada a portar sabata de taló alt, quan es descalçava, trontollava en caminar.

Així doncs, Mary Montagu disposava dels ingredients perquè es fongueren, com en un cresol, i prengueren l'espurna de la seua vena com a escriptora. Poc després d'arribar a Constantinoble, va començar a escriure nombroses cartes a parents i amics narrat

The Poetry of
Lady Mary Wortley Montagu
'I prefer liberty to chains of diamonds'

Portada de l'edició anglesa del llibre que recull l'obra poètica de Mary Montagu

les seues vivències en aquella civilització llunyana. Des d'un punt de vista literari, és tant una epistolografia, com una escriptora de viatges; encara que, en realitat, es tracta, més aviat, d'una simbiosi de tots dos gèneres, una mena de memòries de viatges en forma de cartes.

Com a escriptora de viatges se la considera una precursora de compatriotes de dècades posteriors, els anomenats «escriptors viatgers britànics», com ara, **Henry Swinburne**, **Joseph Townsend** i **Richard Twiss**, i de l'autora francobelga **Alexandra David-Néel**, personatge extraordinari el periple vital de la qual basta el final del s. XIX i bona part del XX. (Quantes grans dones de la Història segueixen arraconades en l'oblit!). Així mateix, hem d'assenyalar que Lady Montagu va conrear altres gèneres com ara la poesia, l'assaig i les narracions curtes, aquestes, sobretot, de caire romàntic, barreja d'autobiografia i ficció.

Quan el seu marit va ser rellevat del càrrec, es va dedicar a recórrer el continent europeu. Va adquirir coneixements de l'idioma francès, oral i escrit. Va conèixer personalment Voltaire qui va lloar la qualitat de la seua obra i la va difondre per França.

A L'OMBRA DEL GNÒMON

I com a exemple de la seua mentalitat oberta, hem d'esmentar que va fer amistat amb **Amelia Astell**, pionera en la lluita pels drets de les dones i de qui es coneixia l'absoluta manca de prejudicis en relació a l'orientació sexual de les persones. És més, el seu millor amic durant un temps va ser **lord Hervey**, conegut homosexual de la societat londinenca. Una vegada, va dir amb el sentit de l'humor que sempre transmetia: «Hi ha tres sexes: homes, dones i Herveys».

Lady Mary Montagu, dona brillant, enginyosa i intel·ligent que irradiava felicitat i energia, va emmalaltir de càncer de mama. En la fase terminal de la malaltia, va patir dolors tan intensos que requeria cicuta per a poder suportar-los. Va morir l'any 1762 i va ser soterrada a la cripta de Grosvenor Chapel.

La seua aportació a la història de la vacuna

Primer que tot, és just recordar que el 1714, un parell d'anys abans de la seua arribada a Constantinoble, el doctor **Timoni** (un altre gran ignorat de la història), un dels metges amb més prestigi de la capital, havia escrit un article en els anals de la Royal Society on suggeria el mètode de la inoculació per a previndre el contagi de la pigota, malaltia que es trobava bastant estesa a Turquia.

Mary Montagu coneixia de prop la pigota. Un any abans de la seua partida cap a Orient, el mal havia matat el seu germà, i a ella li va deixar la cara ratada com a seqüela. Conscienciada pels estralls que causava «el monstre clapejat» (a Anglaterra la pigota s'anomenava a nivell popular *the speckled monster*) i fruit, sens dubte, del seu esperit curiós, a la seua arribada a la capital otomana no va tardar a conèixer de primera mà la tècnica de la inoculació, alhora que a interessar-se pels beneficis que comportava la seua pràctica.

En un fragment d'una llarga carta — totes les seues missives eren extenses — que va enviar a la seua amiga **Sara Chiswell**, datada l'1 d'abril de 1718, explica la seua experiència amb el nou mètode per a la prevenció de la pigota:

«[...] La pigota, tan fatal i generalitzada entre nosaltres, és ací per complet innòcua gràcies a la intervenció de l'empelt, que és el terme amb què l'anomenen. Hi ha un grup d'ancianes que s'ocupen de fer l'operació. Cada tardor, al mes de setembre, quan disminueixen les grans calors, la gent tracta d'assabentar-se si algú de la seua família té la intenció d'emmalaltir de pigota. Formen grups amb aquest fi i quan estan organitzats — en general, de quinze o setze persones — ve l'anciana amb una corfa d'anou plena de pus de la millor pigota i llavors pregunta a la gent quines venes desitgen que els òbriga. Immediatament, obri aquella que li és oferida amb una agulla enorme — no produeix més dolor que un simple arrap — i introdueix en la vena tant de verí com cap en la punta de la seua agulla i després embena la xicoteta ferida amb una corfa buida [...]. Els xiquets o els pacients joves juguen junts la resta del dia i gaudeixen de perfecta salut fins al huité. Llavors comença la febra que els obliga a romandre gitats dos dies, molt poques vegades fins a tres. Rares vegades li n'ixen més de vint o trenta en la cara, que mai no deixen marques, i al cap de huit dies estan tan bé com abans de caure malalts. Allí on van rebre la ferida apareixen unes pústules durant la indisposició que, sens dubte, li serveixen d'alleujament. Cada any són milers els qui se sotmeten a aquesta operació, i l'ambaixador francès diu amb simpatia que ací es prenen la pigota com una diversió, igual que en altres països prenen les aigües. No hi ha exemple de ningú que haja mort per això, i pot creure'm que estic convençuda de la seguretat de l'experiment, tant que pense

Vinyetes il·lustratives de Paqui Campuzano on apareixen Jenner, Balmis i Mary Montagu, com a protagonistes de l'èxit de la vacunació contra la pigota.

provar-lo amb el meu fill. Sóc prou patriota com per a prendre'm la molèstia de portar aqueixa útil invenció a Anglaterra i tractar d'imposar-la i no deixaria d'escriure'ls a algun dels nostres metges recomanant-los el mètode si sapiera que algun d'ells serà prou virtuós com per a destruir una porció tan considerable dels seus ingressos pel bé de la humanitat. Aquesta indisposició els resulta, no obstant això, massa beneficiosa com per a no exposar l'home fort que s'obstinara a posar-li fi al ressentiment de tots ells. Potser, si viu per a tornar, tinga el valor de batallar amb ells [...].»

Al seu retorn a Anglaterra, Lady Mary Wortley Montagu va difondre les virtuts de la inoculació, i va convèncer la família reial perquè aprovaren la vacunació dels seus membres, fet que va tindre enorme transcendència. El reconegut escriptor i periodista **Richard Steele** la va lloar per salvar milers de vides.

Arribats en aquest punt, és evident que ens podem preguntar: Per què van haver de transcórrer més de tres quarts de segle perquè la vacunació fóra acceptada per la medicina? Per què no va sorgir un **Jenner** abans? Una possible resposta ens l'ofereix la mateixa Mary Montagu en els paràgrafs finals de la seua carta referint-se als metges anglesos. Però hi ha una altra que de seguida ens assalta a la ment: Va ser pel fet de ser dona, i la marginació que això suposava en un àmbit científic — no sols el britànic, sinó també l'europeu — dominat per homes?

Vull agrair a la meua bona amiga **Paqui Campuzano** (que ja va il·lustrar en el seu moment la portada d'una novel·la meua) per dibuixar les vinyetes que acompanyen la meua col·laboració i que, de ben segur, divertiren Mary Montagu.